

горіального закріплення християнсько-правових традицій у правій системі України не має однозначного вирішення, тоді як доктринальне визнання за християнсько-правовими традиціями самостійного категоріального статусу у праві надасть понятійному апарату теорії держави і права, та юриспруденції зокрема, здатність більш глибоко осягнути правові реалії української чи іншої правової дійсності. Дослідження християнсько-правових традицій правової системи в статичному стані дозволить закріпити їх істотні риси та характер кожної, концептуально упорядкувати їх ієрархічну природу в існуючих правових системах.

1. *Бачинін В.А.* Філософія права: [підруч. для студ. юрид. спец.] / В.А. Бачинін, М.І. Панов. – К.: ІнЮре, 2002. – С. 13. 2. *Оборотов Ю.М.* Традиції та новації в правовому розвитку: загальнотеоретичні аспекти: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня док. юрид. наук / Ю.М. Оборотов. – Одеса, 2003. – С. 17. 3. *Лобода Ю.П.* Правова традиція українського народу (Феномен та об'єкт загальнотеоретичного дискурсу) / Лобода Ю.П. – Львів: Світ, 2009. – С. 180 с. 4. *Шевчук О.М.* До питання про поняття правової системи / О. М.Шевчук // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. – 2001. – № 3. – С. 165-171. 5. *Толкачова Н.С.* Деякі аспекта співвідношення звичаю, традиції та права / Н.С. Толкачова // Вісник КНУ ім. Тараса Шевченка: Сер. Юридичні науки. – 2002. – Вип. 45-48. – С. 20-22. 6. *Керимов Д.А.* Методологія права: Предмет, функції, проблеми філософії права / Керимов Д.А. – М.: Изд-во СГУ, 2008. – С. 97. 7. *Лобода Ю.П.* Логічне та історичне у правовій традиції / Ю.П. Лобода [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/App/2009_37/arch-37_Loboda_Yu_P_%28149-155%29.pdf 8. *Лобода Ю.П.* Правова традиція українського народу (Феномен та об'єкт загальнотеоретичного дискурсу). – 280 с. 9. *Огляд історії українського права по записам за виглядами проф. Др. М. Чубатого на Тайнім Українським Університеті у Львові в 1920-1923 рр.* – [П. Поширене видання] // Історія джерел та державного права. –1922. – С. 6-24. 10. *Лейст О.Э.* Сущность права. Проблемы теории и философии права / *Лейст О. Э.* –М.: Зерцало-М, 2008. – С. 10. 11. *Огурцов А.П.* Категории / А.П. Огурцов // Новая философская энциклопедия: в 4 т. / [Ин-т философии РАН, Нац. общ.-науч. фонд; Научно-ред. совет: предс. В.С. Степин, заместители предс. А.А. Гусейнов, Г.Ю. Семигин, уч. секр. А. П. Огурцов]. –Т. 2 (Е-М). –М. : Мысль, 2001. – С. 229. 12. *Гобсбаум Е.* Винайдення традицій / Е. Гобсбаума, Т. Рейнджера / [2-ге вид., випр.]. – К.: Ніка-Центр, 2010. – С. 24. 13. *Нерсесянц В.С.* Проблемы общей теории права и государства: учебник [для вузов] / Нерсесянц В.С. – М.: Норма, 2008. – С. 414. 14. *Вебер М.* Избранное. Образ общества / Вебер М. – М.: Наука, 1994. – С. 33. 15. *Павлов С.С.* Правові традиції України: автореф. дис. на здобуття канд. юрид. наук / С.С. Павлов. – Одеса, 2010. – С. 3.

УДК 340.1;321.01

О. В. ЗІНЧЕНКО

ЮРИДИЧНІ КОНСТРУКЦІЇ ЯК ЗАСІБ РЕГУЛЯТИВНОГО ВПЛИВУ НА ПРАВО

Досліджуються юридичні конструкції як засіб регулятивного впливу на право. Автор робить висновок, що юридичні конструкції виступають дієвим

© *ЗІНЧЕНКО Ольга Володимирівна* – кандидат юридичних наук, доцент Київського університету туризму, економіки і права

механізмом у подоланні некерованості та неорганізованості у процесі розвитку права.

Ключові слова: юридична конструкція, право, римське право, правові явища, юридична техніка, правовідносини.

Зинченко О.В. Юридические конструкции как средство регулятивного воздействия на право

Исследуются юридические конструкции как средство регулятивного воздействия на право. Автор делает вывод, что юридические конструкции есть действенным механизмом в преодолении неконтролируемости и неорганизованности в процессе развития права.

Ключевые слова: юридическая конструкция, право, римское право, правовые явления, юридическая техника, правоотношения.

Zinchenko Olga. Juridical constructions as the mean of law regulation

The juridical constructions as the mean of law regulation are analysed in the article. The author concludes, that the juridical constructions are an effective mechanism in controllability and regulating the law during its development.

Key words: juridical construction, law, Roman Law, legal phenomena, juridical technique, legal relations.

Юридична конструкція виступає в якості одного з базових та важливих засобів юридичної техніки. У свою чергу, юридична техніка є тим інститутом, котрий надає змогу не лише сформулювати зміст юридичного документа, а й забезпечити адекватне усвідомлення суб'єктами змісту правової вимоги, можливість корегування тих або інших правовідносин у відповідності до положень правової норми. Беручи до уваги той факт, що юридична конструкція є одним із основних засобів юридичної техніки, на думку автора, вбачається методологічно виправданим оцінювати її роль і місце, насамперед, з проведення аналізу правової категорії «юридична техніка». Вважається, що у сучасних суспільствах юридична техніка виконує водночас два завдання. З одного боку, вона повинна правильно сприйняти, відчутти правове життя, його фундамент, а з іншої, – справедливо виразити визріваючі потреби нового життя¹. Ф. В. Тарановський характеризує юридичну техніку як основу правознавства, систему інтелектуальних засобів, логічний процес втілення і здійснення права, котрий передбачає критику закону, його тлумачення та правотворчість (усунення прогалин і систематизацію норм)². Юридична техніка виникає з потреб практики, й лише історичним досвідом можна встановити її перевірити її закономірності³. Так, забезпечуючи динамізм права, юридична техніка обумовлює еволюційність правового розвитку⁴.

Правознавець Т. О. Дідич відмічає, що розвиток суспільства та ускладнення суспільних відносин вимагає адекватного регулювання й упорядкування їх, внаслідок чого відбувається процес моделювання оптимальної поведінки суб'єктів права, вибір правових засобів її стимулювання, а також закріплення цієї поведінки та правових засобів її стимулювання за допомогою юридико-технічних прийомів у змісті та структурі юридичних документів⁵.

Варто відзначити, що останнім часом кількісні та якісні параметри зростання ролі юридичної практики спонукали до суттєвих змін функціонального призначення юридичної техніки⁶.

Зважаючи на зазначене, слід звернути увагу, що правова форма діяльності безпосередньо пов'язана з необхідністю використання різних методів і способів

юридичної техніки, котра є «важливою системною категорією правознавства»⁷. Зокрема, Р. Ієрінг виділив термін «юридична техніка» у двох значеннях. Перше значення юридичної техніки полягає у відношенні до неї як до технічного методу, за допомогою якого забезпечується «юридичне мистецтво», і змістом котрого є формальна обробка вже існуючого права. Друге значення юридичної техніки вчений убачав у застосуванні вказаного методу у процесі технічного удосконалення самого права⁸. Так, П. М. Рабінович вважає, що юридична техніка є сукупністю способів і прийомів, умінь і навичок формування всіх елементів механізму правового регулювання та ефективного оперування ними у праворегулятивній практиці⁹. Л. Д. Воеводін вважає, що юридична техніка утворює основу для втілення й проведення в життя права в цілому, та його окремих галузей зокрема. Він, власне, визначає юридичну техніку як науково розроблену методіку утворення, пізнання й ефективного застосування права з метою врегулювання поведінки людей, котра являє собою сукупність прийомів, засобів і способів, систематизацію, упорядкування й узагальнення норм права з метою найбільш поглибленого та послідовного їх вивчення, а також розв'язання конфліктних ситуацій, що виникають у житті¹⁰. В. І. Крусс, приміром, до юридичної техніки відносить техніку конструювання та застосування норм позитивного права, а тому пропонує розглядати її в широкому значенні. Юридичну техніку науковець характеризує як певну систему технологій усвідомлення конституційно виражених ідеалів і принципів та об'єктивації на цьому підґрунті галузевих принципів, нормативних настанов і правил правозастосовної практики¹¹.

А. М. Нашиц убачає юридичну техніку крізь грані широкого розуміння та вузького. Вузьке розуміння юридичної техніки – це «стадія технічної побудови норм за рахунок властивих їй технічних засобів і прийомів». При цьому до прийомів юридичної техніки А. М. Нашиц відносить юридичну конструкцію, класифікацію, презумпцію, фікцію тощо. Широке розуміння юридичної техніки, на думку науковця, вміщає «всю діяльність з підготовки рішень та засобів, необхідних для втілення в життя принципів законодавчої політики»¹².

С. С. Алексєєв зазначає, що зміст засобів і прийомів юридичної техніки пов'язаний, головним чином, з особливостями побудови, певною організацією правового матеріалу та його зовнішнім викладом, у першу чергу, з виразом структури права. Дослідник звертає увагу, що структура права є тією першоосновою, яка визначає склад та зміст засобів і прийомів юридичної техніки. При цьому вчений підкреслює, що зв'язок між структурою права і юридичною технікою є не безпосереднім, а опосередкованим, оскільки юридична техніка у значній мірі стоїть за зовнішньої форми права, й насамперед нормативних юридичних актів, проявляючись як у власному спеціально-юридичному змісті акта, так і у зовнішньому словесно-документальному прояві вираженої в ньому волі¹³. У результаті проведеного аналізу до головних засобів юридичної техніки, котрі, на думку науковця, слугують виразниками волі законодавця, С. С. Алексєєв відносить: нормативну побудову; системну побудову; юридичні конструкції; галузеву типізацію. Водночас основними засобами словесно-документального викладу змісту нормативного акта вчений вважає: по-перше, текст документа як зовнішню форму викладу змісту нормативного акта, що характеризується реквізитами та структурною організацією; по-друге, стиль правових актів¹⁴.

В. К. Бабаєв констатує про важливість для правового регулювання таких засобів юридичної техніки, як аксіоми, юридичні конструкції, правові символи,

презумпції, котрі, на його думку, обділені увагою з боку науковців та відповідної літератури¹⁵.

Слід звернути увагу, що у площині теоретичних досліджень юридичні конструкції розглядаються загалом як засоби юридичної техніки. За вказаних обставин їх зазвичай урівнюють з такими юридико-технічними прийомами, як виокремлення загальної й особливої частин нормативного акту, класифікація, виключний перелік, та іншими, де юридичні конструкції слугують зовнішнім спеціально-технічним засобом формулювання і структурування тексту джерела права¹⁶. З огляду на викладене вище, вбачається прийнятним узагальнити, що застосування засобів, прийомів, правил при створенні нормативно-правових актів, використання юридичної термінології, юридичних конструкцій тощо формують логічну ідею, сприяють адекватному виразу та втіленню раціонального змісту, відображають та конкретизують об'єктивну правову реальність, здатні забезпечити юридичну досконалість та утворити якісну правову норму.

Українське право, певною мірою, успадкувало віковий досвід римського публічного та приватного права, що, безсумнівно, простежується в наслідуванні його ustalених традицій. Це, насамперед, виявляється у подібності понять національного права з поняттями римського цивільного права, зокрема римського приватного права. Певним чином українське право увібрало й римську правову традицію побудови юридичних конструкцій. У такий спосіб українське право сприйняло не лише ідею та дух римського права, а й довело його сприйняття та рецепцію як на рівні множинних конструкцій цивільних правовідносин, так і загалом на інституційному рівні. З цього приводу заслуговує на увагу думка декотрих із дослідників генезису юридичної конструкції, зокрема Д. Є. Пономарьова, котрий слушно зауважує про створення давньоримськими юристами ряду конструкцій, таких як: «річ, вилучена з торгового обороту», «манципна річ» та інших, які викликають певний дослідницький інтерес¹⁷. Так, приміром, з римського права відомо, що манципні речі вимагають спеціального обряду при передачі права власності на них, тобто такого способу продажу, за якого річ, що продається, береться в руки у присутності п'яти свідків і промовляються строго визначені формули¹⁸. З огляду на зазначене, постає питання, чи створювалася означена конструкція «манципна річ», чи конструкція «річ, вилучена з торгового обороту» з метою наукового пізнання дійсності в момент їх створення, чи виконують ці конструкції функцію наукового пояснення конкретно визначеної об'єктивної дійсності? Тобто, чи варто їх відносити до науково-позитивістських понять, що створені відображати за допомогою абстракції певну об'єктивну реальність¹⁹? Отже, варто погодитися, що існують такі конструкції, котрі не є, й ніколи не слугували науковим поясненням фактичної дійсності, котрі спрямовані не на пояснення, а на перевтілення цієї дійсності, на переведення її в інший якісний стан та надання їй порівняно іншого характеру й правової сили. Така постановка питання дозволяє зробити висновок, що декотрі конструкції виконують функцію не моделі, а засобу у практичній діяльності – в юридичній практиці правозастосування, оскільки створені не шляхом простого механічного узагальнення існуючих норм римського права, і в цьому сенсі не шляхом пасивного відображення певного «загального» їм всім змісту у понятті, а, навпаки, – юридична конструкція створена у такий спосіб, щоб забезпечити здійснення певних намірів у практичній площині²⁰.

Окрім того, слід відзначити, що:

– по-перше, юридичні конструкції з точки зору технології їх виникнення (створення, розробки) безпосередньо убачаються як результат певної спланованої діяльності, в основі котрої чітко простежується проектно-конструкторський характер. Це означає, що фактично, конструкції цілком справедливо сприймаються як модифікований, штучний продукт. Зокрема, В. М. Іванова, у процесі аналізу юридичної конструкції податку, відмічає, що маючи в арсеналі необхідний набір елементів юридичної конструкції податку, вивчивши їх можливі варіації, особливості будови і гармонізації їх різноманітних комбінацій, законодавець може побудувати будь-яку модель оподаткування у державі, відповідно до обраного ним курсу податкової, економічної і соціальної політики²¹. При цьому, на противагу викладеним судженням, слід відзначити, що Л. С. Явич, розглядаючи конструкцію юридичної особи, приміром, вважає означену категорію не штучною конструкцією, а соціально-правовим явищем, котре обумовлене потребами товарно-грошових відносин²²;

– по-друге, на користь інструментального характеру юридичних конструкцій, пов'язану з їх штучною природою, свідчить функціональне спрямування та практичне значення означеного феномену, оскільки останній вирізняється чіткою взаємозалежністю між метою його створення, функціональною дієвістю та доцільністю практичного впровадження. Так, у процесі юридичного регулювання суспільних відносин конструкції розглядаються саме в якості засобів такої практики. Приміром, щодо функціональності юридичних конструкцій сервітуту, суперфіції, права забудови А. М. Латієвим відмічається, що дані конструкції пропонуються правовими системами з метою вирішення питання примирення прав власників різних земельних ділянок²³. Тобто, такі юридичні конструкції створюються для задоволення вимог юридичної практики, що свідчить про їх проектно-цільовий характер, направлений на досягнення необхідного результату. Це у певному сенсі споріднює їх з інженерними і проектувальними технічними винаходами, створеними штучним шляхом²⁴;

– по-третє, інструментальне спрямування юридичних конструкцій убачається, зокрема з огляду специфіки їх внутрішньої елементно-структурної та системно-структурної будови. Цей аспект характеризує юридичну конструкцію як певну складну єдність елементів, котрими зазвичай виступають суб'єктивне право, суб'єктивний обов'язок, юридичні факти, суб'єкти й об'єкти правовідносин. Проте, за даних обставин ключовою умовою є саме структурна побудова юридичної конструкції як обов'язковий чинник її змісту. Так, наприклад, І. О. Решетник, у процесі аналізу юридичної конструкції лізингу, виокремлює такі обов'язкові її структурні складові: специфічні характеристики, особливості процедури укладення договору, особливості відповідальності за невиконання (неналежне) виконання зобов'язання, особливості розірвання договору тощо²⁵. Г. Ф. Шершеневич, зокрема, розуміння юридичної конструкції вбачає як прийом розкладення досліджуваного юридичного явища, інституту на складові елементи, і на підставі цього, з'ясування, за сутнісними властивостями, місця, належного йому у системі права. З цією метою, на думку вченого, необхідно виявити подібність означеного юридичного явища з найближчими за місцезнаходженням інститутами, а також відмінність, що не допускає їх злиття²⁶.

Зважаючи на викладене вище, вважаємо, що юридичні конструкції, як і всі засоби юридичної техніки, є за своєю сутністю способами регуляційного впливу на право. Слугуючи засобом юридичної техніки, юридичні конструкції одночасно

виконують роль дієвого механізму у подоланні некерованості та неорганізованості у процесі розвитку права. Юридичні конструкції є тим засобом, за допомогою якого відбувається удосконалення права та досягнення ним вищого ступеня розвитку, оскільки структурують право, і в такий спосіб зміцнюють його позиції та розвивають його потенційні можливості.

1. *Башмаков А.* Законодательная техника и народное право / А. Башмаков // Журнал Министерства юстиции. – 1904. – № 2. – С. 176. 2. *Тарановский Ф.В.* Энциклопедия права / Тарановский Ф.В. – СПб.: Лань, 2001. – С. 242-263. 3. *Боголюбов С.А.* Стиль правовых актов / С.А. Боголюбов // Советское государство и право. – 1973. – № 10. – С. 104. 4. *Шаханов В.В.* Правовые парадигмы: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук / В.В. Шаханов. – Владимир, 2005. – С. 21. 5. *Дідич Т.О.* Нормопроекування: питання теорії та методології: [монографія] / Дідич Т.О. – К.: Вид-во Європейського ун-ту, 2010. – С. 6, 4. 6. *Пригара Л.І.* Юридична техніка: поняття, структура, ознаки / Л.І. Пригара // Часопис Київського університету права. – 2004. – Вип. 2. – С. 27. 7. *Матросов А.Н.* О понятии юридической техники / А.Н. Матросов // Материалы научной конференции правоведов: сб. науч. работ Новосибирского факультета по итогам науч.-исследовательской работы / [редкол.: Воробьев М.К., Козицин Я.М. и др.]. – Новосибирск: Свердловский юридический институт, 1969. – С. 77–82. 8. *Иеринг Р.* Юридическая техника / Р. Иеринг; [пер. с нем. Ф.С. Шендорфа]. – СПб.: Типо-литогр. А.Г. Розена, 1905. – С. 25. 9. *Рабинович П.М.* Основы заглавной теории права та держави: [посібник для студ. спец. «Правознавство»] / Рабинович П.М. – К.: Б. в., 1994. – С. 145. 10. *Воеводин Л.Д.* Юридическая техника в конституционном праве / Л.Д. Воеводин // Вестник МГУ. Серия 11: Право. – 1997. – № 3. – С. 6. 11. *Крусс В.И.* Юридическая техника – юридическая герменевтика – конституционный порядок / В.И. Крусс // Проблемы юридической техники: сб. статей / [под ред. В.М. Баранова]. – Нижний Новгород: Нижполиграф, 2000. – С. 82-84. 12. *Нашиц А.М.* Правотворчество. Теория и законодательная техника / А.М. Нашиц; [пер. с рум.; под ред. Д.А. Керимова и др.]. – М.: ПРОГРЕСС, 1974. – С. 138. 13. *Алексеев С.С.* Общая теория права: в 2 т. / Алексеев С.С. – М.: Юрид. лит., 1981–1982. – Т. 2. – 1982. – С. 267-268. 14. Там же. – С. 274-281. 15. *Бабаев В.К.* Правовая система общества / В.К. Бабаев // Общая теория права / [под ред. В.К. Бабаева]. – Нижний Новгород: Нижегородская ВШ МВД РФ, 1993. – С. 100. 16. *Юридическая техника: природа, основные приемы, значение: Ретроспективный библиографический указатель* / [сост. и авт. предисловия В.М. Баранов и Н.А. Климентьева]. – [2-е изд., доп. и перераб.]. – Нижний Новгород: Нижегородская академия МВД России, 2005. – С. 76-80. 17. *Пономарев Д.Е.* Генезис и сущность юридической конструкции: дис. ... канд. юрид. наук / Пономарев Д.Е. – Екатеринбург, 2005. – С. 120. 18. *Підопригора О.А.* Основы римского частного права: [підручник для студ. юрид. вузів та фак-тів] / Підопригора О.А. – К.: Вентурі, 1997. – С. 299. 19. *Пономарев Д.Е.* Цит. работа. – С. 120. 20. Там же. – С. 120-121. 21. *Иванова В.Н.* О системном подходе к пониманию правовых категорий «юридическая конструкция налога», «система налогообложения» и «налоговая система» / В.Н. Иванова // Законодательство и экономика. – 2004. – № 6. – С. 70-71. 22. *Явич Л.С.* Общая теория права / Явич Л.С. – Ленинград: Изд-во ЛГУ, 1976. – С. 216-219. 23. *Латыев А.Н.* Недвижимость как объект вещных прав / А.Н. Латыев // Гражданин и право. – М.: ООО «Новая правовая культура», 2003. – № 6. – С. 58–60. 24. *Стетин В.С.* Философия науки и техники: учеб. пособие / Стетин В.С., Горохов В.Г., Розов М.А. – М.: Гардарики, 1996. – С. 348-362. 25. *Решетник И.А.* Юридическая конструкция лизинга / И.А. Решетник // Российская юстиция. – 1997. – № 12. – С. 16–17. 26. *Шершеневич Г.Ф.* Задачи и методы гражданского правоведения / Шершеневич Г.Ф. – Казань. 1898. – С. 19.